

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Doktori Iskola, Építőművészet

DOKTORI ÉRTEKEZÉS – TÉZISEK

INICIATIKUS UTAK

Kortárs monostorok Szent Benedek Regulája tükrében

Szilágyi Klára
témavezető: Dr. Ferkai András
Budapest, 2013. december

TÉMAFELVETÉS

A középkori Európa épített arcát jelentős mértékben meghatározó szerzetesrendek, a bencés és a ciszterci rend szerepe az újkor idejére elhalványult – az épített környezet formálásában mintaadó szerepükkel hosszú ideje nem számolunk. Pannonhalmán, a magyar bencés szerzetesség központjában az elmúlt másfél évtizedben azonban példaeértékű építészeti tevékenységnek lehettünk tanúi. A végeredmény kivételes minőségén túl, a folyamat komplexitása, előkészítettsége, következetes végigvitele és a résztvevők magasfokú kooperációja is figyelmet érdemel. Mindez nem választható le a létrehozó közösség szerzetesi hagyományairól és a rendalapító Szent Benedek alapvetéseiről.

TÉZISEK

1. *Monasztikus antropológia*

A szerzetesi épületegyüttesek egyfajta monasztikus antropológia leképezései. A monostor téralakítása – a fizikai komfort átgondolt kiszolgálásán túl – a benne élők lelki fejlődését szolgálja, a terek alakítói tudatos gesztusokat tesznek annak érdekében, hogy a szerzetesközösség tagjainak beavatását megfelelő befogadó terekkel támogassák. Ez a lehetőség nagymértékben nyitott a monostor vendégei számára is.

2. *A mintaadók szigora és szabadsága*

Szent Benedek Reguláját, a Sankt Gallen-i ideáltervet és történeti példákat egybevetve megfigyelhető, hogy a monostorépítők nagy szabadsággal és kreativitással követték a mintákat. Ahogy a szerzetesek nem Benedek Regulája szerint keresik Istent, hanem a közösség választott apátja által értelmezett Regulára hagyatkoznak, aki azt mindig az adott helyhez, időhöz és a közösség nagyon konkrét tagjaihoz finomítja, úgy a monostorok kialakítása is mindig az adott helyhez, időhöz és közösséghez alkalmazkodik. Ennek megfelelően a közösség szerzetesi önazonosságának szintje elkerülhetetlenül leképeződik az épületen is.

3. *Reziliencia és discretio*

A szerzetesközösségek rezilienciáját, megújulási képességét nagymértékben szolgálja a benedeki mértéktartás és a *discretio*, vagyis a megkülönböztetés képessége. A reziliencia folyamatossága összefügg az önreflexióval és a kezdeményezőkésséggel. A monostor, mint épületegyüttes rezilienciája élő, reflexív és kreatív kapcsolatot feltételez a környezettel és a múlt hagyatékával.

4. *Kiemelt életeseményekhez kiemelt helyszínek*

A monostor közösségi és magánterei rendkívül funkcionálisak, ritkán találunk funkció nélküli vagy bármire használható tereket. A különböző rendeltetésű terek között megtett út – akár naponta megtett útról, akár egy életszakasz végét és egy új kezdetét jelentő költözésről van szó – testben átélhetővé teszi a váltást, és ezzel támogatja a beavatási folyamatot.

5. Vizuális csend, koncentráció

A hit korunkra jellemző általános válságában a szerzetesség olyan értékek őrévé és terjesztőjévé válhat, mint a csend, a belső élet, a meditáció. Az ehhez rendelt építészeti tér – vizuális csendjével, koncentráltságával és egyszerűségével – támogathatja ezt a folyamatot, túlterheltségével pedig akár meg is akadályozhatja. Az üresség képessé tehet a befogadásra.

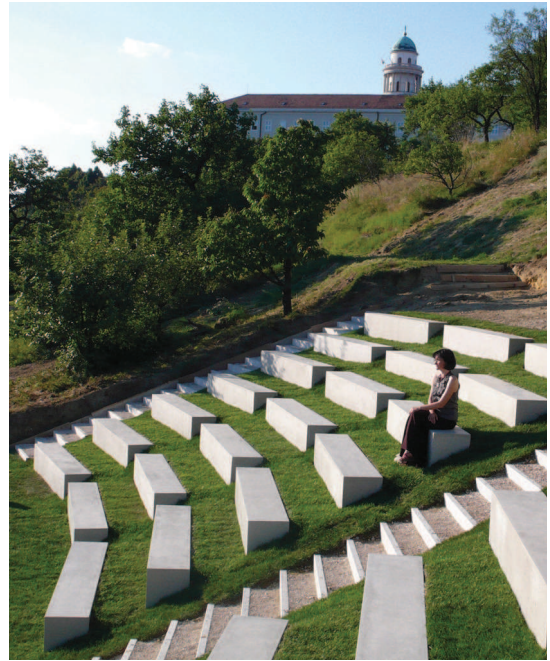
MESTERMUNKA

Mestermunkámat egy átfogó tervezési kontextusban, a Pannonhalmi Főapátság három eltérő karakterű és használatú kertjének felújítása keretében készítettem. Értekezésemben e munkák két elemére, az Arborétum labirintusára és a Hospodárkert új szabadtéri színházára koncentrálna szemléltetem kutatásom és alkotói tevékenységem szorosán összefüggő folyamatát.

A labirintus évezredes hagyományokkal rendelkező meditációs tér, amely az iniciatikus út szimbólumának, sűrítményének tekinthető. A pannonhalmi *labirintus* tervezése során efemer labirintusok készítésével pontosítottam elképzeléseimet, így arra is lehetőségem nyílt, hogy tapasztalataimat egybevessem másokéval. Az apátsági Arborétumba megépített labirintus, bár teljes mértékben betartja az évezredes rajzolat szigorú kötöttségeit, eleven párbeszédet folytat az őt befogadó természeti környezettel, ezáltal egyedivé, kizárólag az adott helyhez tartozóvá válik.

A Főapátság gyümölcsösében, a Hospodárkert egyik természetes öblében kialakított *szabadtéri színház* szintén az építészeti alkotás és a befogadó helyszín összehangolásával jött létre, kizárólag az adott helyhez tartozik. A szabadtéri színház elsősorban a pannonhalmi bencés közösségnek a kortárs kultúra megismertetésére irányuló missziója keretében évről évre megrendezett művészeti fesztivál egyik helyszíne. Ezen túl rendszeresek benne a gimnázium irodalom- és drámaórái, diákmissék alkalmi helyszíne. Tágas, a domboldalnak köszönhetően tetszés szerint tágítható tere a nagyobb létszámú eseményeknek, így az iskolai évnnyitóknak és ballagásoknak is méltó helyet ad – az itt felnövő fiatalok kiemelt életeseményeinek, beavatásának egyik kiváltságos terévé vált.

A monostort a rendalapító szándéka szerint úgy kell megépíteni, hogy mindent magába foglaljon, ami a közösség tagjainak életéhez szükséges, hogy „ne kelljen kint csatángolniuk a világban” (RB 66, 7). Foucault-i értelemben a monostor heterotóp hely: minden más térrel kapcsolatban áll, miközben saját térrel is rendelkezik. Mestermunkám, a pannonhalmi apátsági kertekben megépült labirintus és a szabadtéri színház hasonló módon heterotóp helyek az apátság nagy egységén belül. A bennünket körülvevő világból kilépve, ezekben a terekben távolságot vehetünk és új nézőpontokra találhatunk.

LABIRINTUS és SZABADTÉRI SZÍNHÁZ
a Pannonhalmi Főapátság kertjében